

"על הפרק"

מפגש מחודש עם התנ"ך

שמואל א' פרקים ז'-ח'

מנהיגותו של שמואל מובילה את העם לנצחון על פלישתים ומלווה את ישראל גם בימי שגרה. בניו אינם הולכים בדרכיו והתביעה למלוכה שבה ועולה ביתר שאת.

"וַיִּקְרָאוּ בְּסֵפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

פרק ז'

1 בפרק ז' נלחמים פלשתים בבני ישראל פעם נוספת, ושוב מוזכרת אבן העזר (ד,א; ז,ב). עיינו בפרק ד פסוקים ג; ה; י; יא; ובפרק ז בפסוקים ב; י. שימו לב לקשרים המילוליים והרעיוניים בין שני הפרקים, האם אפשר לראות את הקרב השני באבן העזר כתיקון לקרב הראשון?

2 שמואל, בנה של חנה, מלמד את העם שתפילה יכולה לשנות את המציאות (ה-ו). כיצד מפיק שמואל את כוחה של התפילה למעגלים רחבים בעם?

פרק ח'

3 בסוף פרק ז' אנו רואים עד כמה קשור שמואל לעם. פרק ח' מדגיש את הניכור בין בניו לעם ישראל (ז, טו-יז; ח, א-ג). מהו לדעתכם המסר העולה מן הכתוב לגבי שושלות הנהגה? בענין זה ראו גם ב, יב; יא-יג; כב-כה.

4 פעמיים בפרקנו העם מבקש מלך (פסוקים ה; יט-כ), ופעם נוספת מצטט שמואל את הבקשה (ו). מהם ההיבטים השונים של המלכות בכל אחת מהבקשות? מה מדגיש שמואל בדבריו?

5 פרשת המלך בספר דברים (יז, יד-כ) עוסקת בהגבלות על המלך. פרשת המלך בספר שמואל ח, יא-יז עוסקת בהגבלות וצווים שמטיל המלך על העם. השוו בין שתי הפרשות ועמדו על ההבדלים בתיאור המלוכה.

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננערט
The Sodie Rennet Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

02-5944555 • טל': perek.matan@gmail.com

© כל הזכויות שמורות. המרכז ללימודי תנ"ך. מתן ירושלים

”מִפְּנֵי שְׂוֹם שְׂכָל” < עיון

6 **”וַיִּשְׁפֹּט שְׂמוּאֵל אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי חַיָּו וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל וְהִגְלִיל וְהַמְצַפָּה; וְשָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הָאֵלֶּה; וְהִשְׁבַּתוּ הַנְּחֻמָּה כִּי שָׁם בֵּיתוֹ וְשָׁם שָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל וַיָּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה'” (ז, טו-יז)** כיצד מלמד הפסוק על מעורבותו של שמואל בחיי העם? עיינו במדרש להלן, המרחיב רעיון זה.

”משה ושמואל שווים כאחד, ומה בין משה לשמואל? משה היה נכנס ובא לפני הקדוש ברוך הוא לשמוע דיבור, ואצל שמואל היה הקב”ה בא. משה היה יושב ומי שהיה לו דין בא אצלו, אבל שמואל הלך בעיירות אצל ישראל ודן אותם בעריהם” (שמות רבה טז, ד)

7 פרשנים רבים עסקו בשאלה האם המלוכה היא לכתחילה או בדיעבד והאם מינוי מלך הוא מצוות עשה. עיינו בדברים ז, ד-כ ובמקורות הבאים העוסקים בשאלת מינוי המלך. כיצד מובנת תגובתו של שמואל לאור מקורות אלו?

8 **תוספתא סנהדרין ד: רבי יהודה אומר:** שלש מצוות נצטוו ישראל בביאתן לארץ: נצטוו למנות להן מלך ולבנות להן בית הבחירה ולהכרית זרעו של עמלק. אם כן, למה נענשו בימי שמואל? אלא לפי שהקדימו עליהם. רבי נהוראי אומר: לא נאמרה פרשה זו אלה מפני התרעומת, שנאמר (דברים ז, יד) ”ואמרת שימה עלי מלך”. רבי אלעזר ברבי יוסי אומר: זקנים שאלו כהלכה, שנאמר (שמ”א ח, ו) ”תנה לנו מלך לשופטנו” אבל עמי הארץ חזרו וקלקלו, שנאמר (ח, כ): ”והיינו גם אנחנו ככל הגויים”.

9 **דרשות הר”ן על התורה:** ”לשפטנו ככל הגויים”, שרצו שיהיו משפטיהם נמשכים מצד המלכות - לא מצד שופטי התורה. אילו שאלו להם מלך סתם, שיאמרו: ”שימה עלינו מלך...”, לא ימצא להם בדבר הזה עוון אשר חטא, אבל [אלא] מצוה.

10 **אברבנאל ח, ו:** יספר הכתוב, לדעתי, שבאחרית הימים, אחרי היות ישראל בארץ וירשוה וישבו בה בחמלת ה' עליהם, יהיו כפויי טובה כשהם ישאלו שלא לצורך למלוך עליהם מלך, לא מפאת ההכרח, כי אם להשתוות עם האומות הממליכים עליהם מלכים; כלומר, יהיה מהסכלות שבזמן המלחמות בכיבוש הארץ לא תשאלו מלך, שהוא היה הזמן היותר נאות לצרכו ואחרי שתירשו את הארץ ותחלקוה ותשבו בה בטח וכל זה בהשגחת ה' יתברך ומבלי מלך מבלי הכרח ומבלי צורך תאמר ”אשימה עלי מלך”, וזהו ”ככל הגויים אשר סביבותי”, כלומר לא להכרח ותכלית אחר; וכאשר יקרה זה, ציוה יתברך שלא ימליכו המלך כרצונם כי אם ”אשר יבחר ה'...”, וזו היא המצוה בעצם ואמת, רוצה לומר ”שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה'...”, לא שיצוה בזה את ישראל שישאלו מלך. ולפי זה תהיה המצוה הזאת תלויה בדבר הרשות, כאמור; כאשר תרצה לעשות (עם היותו בלתי ראוי) אל תעשהו, כי אם בזה האופן... והוא דומה גם כן לפרשת (דברים ד, כה) ”כי תוליד בנים ובני בנים... והשחתם ועשיתם פסל... שאין זה מצוה, אבל הוא דבר מופעלי היצר הרע, וסוף הדברים (ל') ”ושבת עד ה' אלוקיך”, שהיא מצוות עשה לשוב בתשובה התלויה בדבר הרשות, כאשר תהי חוטאים תשובו אל ה' ותשמעו בקולו.

"וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא" < הרחבה

אבן העזר

מה מצינו בפרק ד'? ישראל מבקשים להבטיח את נצחונם מראש על ידי פעולות פולחניות-סמליות שונות. אחת מאלה היא קריאת הסלע המתנשא ליד מחניהם בשם אבן העזר למען תהיה לאות ולסימן טוב. והרי זה, לדעת הנביא, מעין מעשה נחש וכישוף "לאֵלֶּךְ" כביכול את ה' להיות בעזרם. וכשלא הספיק המעשה הסמלי הזה, עשו דבר "יותר יעיל" והביאו את הארון שעמו בודאי יבוא ה' להושיעם המספר הנבואי מטעים שכל אלה הם ללא הועיל ועל כן ניגפו ישראל.

לא כן בפרק ז'. ישראל שבו אל ה' בכל לבבם ולאחר שענה ה' את שמואל המתפלל עליהם ונגף את פלשתים, עמד הנביא ולקח אבן וקרא שמה לאחר הישועה אבן העזר, למען תהיה לעדה כי "עד הנה עזרנו ה'". אבן העזר הראשונה היתה פעולה פסולה של "סימן טוב" מעין נחש קודם המעשה. אבן העזר האחרונה היתה מעשה הלל והודיה לאחר מעשה. שתי אבני העזר אינן זהות. הראשונה היתה סמוך לאפק, והשניה הרחק משם בסביבות מצפה. הקשר ביניהן אינו גיאוגרפי כי אם נבואי, וגם מבחינה זו אין כאן זהות כי אם ניגוד. אבן זו הנה היפוכה של אבן זו. הראשונה אבן עזר של אמונה תפלה שהיתה בסופו של דבר לצור מכשול, ואילו השניה היתה אבן עזר של אמת, אות לאמונת אומן בהשגחת ה' ובישועתו לעושי רצונו.

(פרופ' יהודה אליצור, ישראל והמקרא עמ' 101-102)

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
The Sadie Renner Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

טל': 02-5944555 • perek.matan@gmail.com

© כל הזכויות שמורות. המרכז ללימודי תנ"ך. מתן ירושלים